

TORIL MOI

Simone de Beauvoir – politiken och den intellektuella kvinnan

*Som intellektuell och högtbildad
kvinna förkroppsligar Simone de Beauvoir en viktig
aspekt av 1900-talets kvinnoemancipation. Toril Moi ana-
lyserar här hur litteraturvetarna har bemött Simone
de Beauvoirs verk. Hon menar att dessa, med ironin som vapen,
söker försvara sig mot den nya generationen politiskt
engagerade och akademiskt skolade kvinnor.*

»Quelle naïveté! Quel narcissisme!» (Audet 1979, s 91).

de Beauvoirs känslomässigt grundade politiska inställning gjorde henne redan för många år sedan till en våldsam fiende till Frankrike (Chretien 1963, s 229).

I över sextio år spelade hon samma gamla visa på sitt lilla instrument, perfekt men utan överraskningar, som gjort för en examensnämnd (Bourdoiseau 1986).

Hon upphörde aldrig att vara en läranklig elev (Senart 1963, s 232).

Hennes onekligen talangfulla arbeten ger ett högdraget, kyligt och torrt intryck. Hos denna begåvade författare har den kvinnligt intellektuella sidan tagit död på hjärtats förråd av generositet (Chaigne 1954).

Simone de Beauvoirs naivitet har sin grund i en enastående och begränsande egoism (Marks 1973, s 19).

Hennes politiska inställning är på väsentliga punkter inskränkt och i huvudsak konservativ (Evans 1985, s 103).

Simone de Beauvoir är inte alls generös mot sin far (Winegarten 1988, s 11).

Man bör inte låta den skenbart anspråkslösa manikeismen hos denna kvinnliga filosof, som överväldigas av politiska känslor som andra överväldigas av sexuella lustar, slippa alltför lindrigt undan (Domaize 1964, s 233).

Det finns väl inget mer tröttsamt än att läsa det obligatoriska kapitlet om tidigare forsk-

ning som omhuldas speciellt i tyska avhandlingar. *Drömtydning* är t ex Freuds absolut populäraste bok. Men hur många av oss har egentligen läst det respektingivande, 110 sidor långa första kapitlet med dess lockande titel: *Die wissenschaftliche Literatur der Traumprobleme?*(*) När jag började undersöka sekundärmaterialet om Simone de Beauvoir väntade jag mig att finna lika mycket värdefullt men mestadels tråkigt forskningsmaterial som vanligt – kanske användbart, men knappast något att skriva om för dess egen skull.

Men där hade jag fel. Sekundärmaterialet om Simone de Beauvoir är ofta både fångslande och provocerande. Det mest slående är de många fientliga, nedlåtande, sarkastiska, hånfulla och avsnoppande beskrivningarna av hennes arbete. Den aggressivitet som visas i en del av böckerna är inte bara förvånansvärd utan helt enastående. I inledningen till antologin *Critical essays on Simone de Beauvoir*, som bygger på mycket noggrann forskning, sammanfattar Elaine Marks sina upptäckter på följande sätt:

Åtminstone hälften av de litteraturvetenskapliga essäer jag tagit med i volymen är, antingen helt öppet eller mer i det fördolda, sarkastiska. De framställer Simone de Beauvoir som en smått löjlig figur, känslomässigt naiv, slarvig i sin forskning, inte tillräckligt noggrann i den vetenskapliga dokumentationen, ute på för djupa vatten i största allmänhet och mindervärdig som författare. Den överlägsna ton som många

litteraturvetare, både kvinnliga och manliga, använder då de skriver om Simone de Beauvoir, förtjänar verkligen särskild uppmärksamhet (sid 2).

Anne Whitmarsh gör en liknande kommentar i sin minutiösa undersökning av engagemang i de Beauvoirs texter: »bedömningarna av Simone de Beauvoirs arbete är som regel partiska», skriver hon, »och tenderar att antingen bestå av hätska utfall eller ge uttryck för okritisk beundran» (s 2). Enligt min mening förekommer betydligt mer förtal och väsentligt mindre smicker än man kunde vänta sig. Alla skönlitterära författare drar till sig en skara litteraturvetare som är redo att dyrka deras minsta yttrande. Och fastän de Beauvoir också hade sina proselyter, har ett förvånansvärt stort antal forskare tydligt ägnat en massa tid och energi åt en författare de helt enkelt avskyr. Lika slående är hur ett antal välmenande forskare, som ofta poängterar att de har valt att skriva om Simone de Beauvoir pga hennes betydelse och den behållning de har av hennes verk, ändå av någon anledning intar en alltmer nedlåtande kritisk hållning till henne.

Jämförbara franska kvinnliga författare behandlas inte på detta sätt: det finns ingenting i kritiken av t ex Simone Weil, Marguerite Yourcenar, Marguerite Duras eller Nathalie Sarraute som liknar den hätskhet som många av Simone de Beauvoirs kritiker visar. Det är självklart att en sådan ihållande fientlighet medverkar till att grumla forskarens omdöme: ett på det hela taget förvånansvärt stort antal analyser av Simone de Beauvoir är slarvigt utförda, ovederhäftiga, hjälplöst ologiska eller obekymrat själv motsägande (eller båda delarna) och till på köpet undermåligt skrivna. Ibland är det faktiskt svårt att förstå hur en del av de här böckerna lyckats bli utgivna alls.

Under de här förhållandena blir den väsentligaste uppgiften för den som skall börja studera hur litteraturvetenskapen behandlat Simone de Beauvoir att utforska vad det är hos henne som väcker en sådan fientlighet hos så många läsare. Vad är det som utgör en sådan stark utmaning? Var

finns fallgroparna för den nya forskaren? Vilka *läsarreaktioner* framkallar de Beauvoirs texter normalt? Frågorna täcker ett alltför stort område för att kunna undersökas fullständig här. Bara en noggrann läsning av enskilda texter kan börja ge något slags svar. Men påverkan är ömsesidig; om de Beauvoirs texter brukar framkalla vissa reaktioner, ger också litteraturvetarnas egna förutfattade meningar eller fördomar och deras egna politiska, teoretiska och ideologiska ståndpunkter struktur åt läsningen. Och fastän alla synvinklar har sina blindade fläckar, har en del många fler blindade fläckar än andra. Genom att avslöja litteraturvetarnas egna förutfattade meningar (*parti pris*) kommer en någorlunda detaljerad undersökning av en del av responserna på de Beauvoirs arbete också att göra det möjligt för oss att upptäcka hur hennes *oeuvre* är uppbyggt och var det är inplacerat på läsarnas intellektuella och litterära fält. Det är också nödvändigt att ägna viss uppmärksamhet åt en del litteraturvetares retoriska taktik. Varför tycks t ex aggressiviteten i deras kritik i stort sett uttryckas genom nedlåtande överlägsenhet, vanligen kryddad med en stor portion sarkasm och ironi?

Det utan tvekan vanligaste sättet att mota de Beauvoirs arbete består av politiskt grundad kritik (allt från högerideologernas fullständigt förkastande genom liberalernas skepticism till socialisternas välvilja eller kommunisternas brännmärkning), vilket inte minst beror på att hon själv lade stor vikt vid de politiska aspekterna i sitt författarskap. Med Anne Whitmarshs ord: »Simone de Beauvoirs namn är, liksom Sartres, oupplösligt förknippat med politik – vänsterpolitik» (s 3). Att hennes namn under 1970- och 80-talen blivit nästan synonymt med feminism gör att man lätt glömmer att hon under mer än tjugofem år dessförinnan främst var socialist. Man skall heller inte glömma att de Beauvoir inte övergav socialismen för att hon blev feminist.

Min artikel utgör ett försök att belysa de strategier och antaganden som är i funktion i den fientliga politiska läsningen av

de Beauvoir. Man kan också påstå att det, förutom några feministiska läsararter, inte finns särskilt många exempel på mer omfattande, välvilligt inställda, uttryckligen politiska sätt att närma sig hennes texter. (De två undantag som möjligen finns här, Francis Jeansons fenomenologiska analys av hennes självbiografi och Serge Julien-Caffiés redogörelse för hennes *oeuvre*, är båda skrivna med en positiv inställning till marxismen, men de handlar ändå inte först och främst om politik.) Det feministiska mottagandet av de Beauvoirs arbete är emellertid komplicerat och kontroversiellt i sig självt, eftersom det sträcker sig från fullständigt avvisande till total underkastelse under Den Stora Modern och jag hoppas kunna diskutera detta utförligare på annan plats. I den här artikeln använder jag alltså ordet »politisk» i dess traditionella, icke-feministiska betydelse, som de Beauvoir själv gjorde i alla sina publicerade arbeten. *Oxford English Dictionary* definierar ordet *political* på följande sätt: »of or affecting the State or its government; of public affairs; of politics» (utgående från eller påverkande staten eller dess styrelse; om offentliga angelägenheter; om politik). »*Politics*» i sin tur definieras som »science and art of government; political affairs of life» (regerandets vetenskap och konst; livets politiska angelägenheter).

*Att utnyttja det personliga för att
misskreditera politiskt*

Man behöver inte läsa särskilt mycket de Beauvoir-forskning för att lägga märke till vissa återkommande stereotyper eller klichéer. För att inte avslöja vilka kort de själva har på hand försöker de Beauvoirs motståndare maskera de egna politiska syftena så långt som möjligt. Den taktik de använder för att åstadkomma den här fördolda bortträngningen av det politiska är utpräglat sexistisk och består huvudsakligen av kraftiga ansträngningar att få hennes politiska val att framstå inte som resultat av moget övervägande och omsorgsfull granskning av frågorna, utan helt enkelt

Simone de Beauvoir. Foto: Bonniers Arkiv.

som en hysterikas starkt känslomässiga och halsstarriga utbrott (*élan*). Paradoxalt nog innehåller därför politiskt grundad kritik av de Beauvoir förvånansvärt litet politisk diskussion och mycket till synes meningslöst åltande om hennes privatliv och personlighet.

Vad gäller personligheten går ett av favoritknepet ut på att framställa de Beauvoir som en kylig, självisk, egocentrisk människa som inte bryr sig om andra, för att »bevisa» att hennes politiska engagemang saknar »verklig» känsla för mänsklighetens välgång. Det vet ju varenda karl att de här egenskaperna är fruktansvärda brister hos en kvinna. Om de Beauvoir t ex stöder algerierna i deras antikoloniala kamp drar man genast slutsatsen att hon inte brydde sig ett dugg om offren för den sk algeriska terrorismen. Detta »bevisar» i sin tur att hon saknar känslor. Inte heller tilltror man henne någonsin ärliga avsikter, som övertygelsen att kolonialismens undergång skulle medföra mindre lidande än dess fortsatta existens; tvärtom anklagas hon obevekligt för att inte »bry sig om» vartenda offer i varenda konflikt här i världen, hur hon än framhäver sitt motstånd mot utnyttjande, förtryck och lidande.

Politiskt sett är den här retoriska taktiken djupt ohederlig, först och främst för att den nästan aldrig används mot manliga politiker. Man utgår från att män motvilligt fattar svåra beslut, tyngda av det olustiga ansvaret att behöva sända andra män i döden, men ibland är ju sådana offer nödvändiga för att nå högre mål. Man förväntade sig väl knappast att Churchill, Roosevelt eller De Gaulle skulle tilldela sig själva rollen som barmhärtighetssystem varje gång de gjorde ett politiskt uttalande. Vår förankling då Simone de Beauvoir för att vara känslolokall så fort hon öppnar munnen om politik? Hennes essäer från 1940-talet om politik och etik visar att det inte finns skytten av bevis för de enastående anklagelserna. Taktiken används inte för att litteraturvetarna är chockerade över hennes åsikter, utan därför att de vill att läsarna skall tro att hon inte har några.

Klichén »känslolokall kvinna» används också för att slippa uttrycka de politiska meningsskiljaktigheterna öppet, och därför förskjuts diskussionen alltså och blir en fråga om abstrakt idealism och känslomässigt engagemang. Men politik handlar inte främst om höga ideal, som ingen vetlig människa motsätter sig, utan om den bra mycket svårare konsten att på ett realistiskt sätt visa hur man kan uppnå dessa mål. Att döma av de Beauvoir-kritiken tillåts män hysa åsikten att även de högsta mål inte kan uppnås utan kostnader – men inte kvinnor. Detta innebär att kvinnor som envisas med att syssla med »realpolitik» definitionsmässigt blir »okvinnliga»; oberörda, hjärtlösa, kyliga – maskulina. Detta »bevisar» sedan att de i vilket fall som helst alltid *har varit* okvinnliga, annars skulle de väl aldrig ha börjat med politik. Cirkelresonemanget fullbordas när de Beauvoirs s k känslolokalla beteende i privatlivet regelbundet åberopas för att misskreditera hennes politiska insatser. Hon grät alltså inte tillräckligt på moderns begravning? – Hon bryr sig alltså egentligen inte om de vietnamesiska böndernas kamp! Det skulle vara svårt att låta bli att associera till Camus' Meursault, om det inte vore för att de litteraturvetare som använder denna

kliché om de Beauvoir är bland de varmaste försvararna av Camus egen allt mer högerinriktade politiska uppfattning.

För att förstå hur det personliga kommer in i de Beauvoir-forskningen kan det vara värdefullt att studera hur den kritiker arbetar, som visar den starkaste driften att reducera allt de Beauvoir någonsin skrivit till hennes egen *persona*. Ingenting i Jean-Raymont Audets bok *Simone de Beauvoir face à la mort* visar emellertid att hans fientlighet är politiskt motiverad; läsaren får gissa sig till vilka orsaker som möjligen kan ligga bakom den enorma avsmak han känner för det han tror vara de Beauvoirs personlighet. Men eftersom litanian med negativa egenskaper han jämt och samt framför, också återkommer hos de politiska litteraturvetarna kan en beskrivning av hans favorittaktik ändå utgöra en intressant läsning.

Audet hävdar att *alla* personerna i de Beauvoirs skönlitterära produktion (och särskilt kvinnorna) »är» de Beauvoir själv. Med utgångspunkt i detta antagande fortsätter han, och ett otal andra litteraturvetare som tillgriper samma taktik, att tillskriva den stackars författaren alla tänkbara laster, också den att halsstarrigt överföra hela sin egen personlighet till de litterära gestalterna. Självfallet leder det här »argumentet» till ett cirkelresonemang, men det avskräcker inte någon. Audets analys (om detta nu är det rätta ordet) av de Beauvoir och döden stöder sig inte bara kraftigt på Elaine Marks mycket mer tänkvärda arbete över ämnet, utan är också helt fantastisk i sina ansträngningar att »bevisa» att de Beauvoir led av mindervärdeskomplex (!) hela livet, vilket hon kompenserade med hänsynslös arrogans. På varenda sida deklarerar Audet sin avsky för det han kallar de Beauvoirs narcissism, egenkärlek och naivitet:

En sådan naivitet! En sådan narcissism! Och en sådan mani att förse alla sina skönlitterära gestalter med skiftningarna i den egna psykologiska, sociala och politiska utvecklingen! (s 91).¹

Enligt Audet är de Beauvoir inte bara Françoise i *L'Invitée* (s 49), vilket inte är så otänk-

bart, utan också den neurotiska skådespelerskan Régine i *Ingen är odödlig* – »ett högst troget porträtt av författaren», kommenterar han (s 102) – i själva verket är hon varenda gestalt hon någonsin skapat, också huvudpersonerna i de litterära 1960-talsverken, t ex Monique i *La femme rompue*, en hemmafru som aldrig har haft någon egen yrkeskarriär och som får ett nervöst sammanbrott när hennes make sedan tjugio år lämnar henne; och Murielle i *Monologue*, en kvinna som drivit sin tonåriga dotter till självmord, och nu är på gränsen till en psykos och spyr galla och en störtflod av förbannelser över sin familj, f d vänner och f d älskare. Självklart är hon också, i *De vackra bilderna*, den anorexiska Laurence som arbetar på annonsbyrå. Hade de Beauvoir valt att skriva om de nomadiserande beduinkvinnornas hårda lott kan man känna sig säker på att Audet skulle ha lyckats hävda att de också var egocentriska porträtt av författaren. I *Tout compte fait* kommenterar de Beauvoir det sätt på vilket många läsare ihärdigt försöker jämställa henne med dessa gestalter:

Ändå hävdar många läsare att de ser mig i alla mina kvinnliga gestalter. Laurence i *De vackra bilderna*, med avsmak för livet intill anorexi, antas vara jag. Den arga kvinnliga universitetsläraren i *L'âge de discrétion* antas också vara jag. (...) Och naturligtvis kan *La femme rompue* inte vara någon annan än jag. (...) En kvinna skrev och frågade om ordföranden i hennes litterära förening hade rätt då hon sagt att Sartre brutit med mig. Min vän Stépha svarade dem som frågat och påpekade att jag inte längre var fyrtio, att jag inte hade några döttrar och att mitt liv inte på något sätt liknade Moniques; de lät sig övertygas. »Men», sade en av dem irriterat, »varför gör hon så att alla hennes romaner verkar självbiografiska?» »Hon försöker bara få dem att låta sanna», svarade Stépha (s 144/180-1).

Det är roande att se hur en litteraturvetare av Audets kaliber försöker komma förbi inte bara detta yttrande utan också själva texterna. Efter att ha citerat det återgivna stycket blir hans enda kommentar ett inskränkt och belåtet »Quelle naive candeur!» (s 122). Han är faktiskt helt överens med »den kvinnliga ordföranden i den litterära

föreningen», säger han, för vad skulle ha kunnat orsaka det snuskiga språket i *Monologue* utom en brytning med Sartre. När det gäller *De vackra bilderna* blir han ännu mer uppfinningsrik: »Den här gången kommer vi inte att försöka bevisa att Laurence är Simone de Beauvoir», utropar han triumferande, »för vem skulle hon annars kunna vara?» (s 125).

En traditionell romantisk litteraturvetare skulle kanske ha försökt göra de Beauvoirs skenbart oändliga förmåga att projicera sig själv på en rad litterära gestalter till grund för lovord och jämfört henne med Shakespeare (»tusenfalt begåvade de Beauvoir») eller åtminstone med Walt Whitman (»i mig rymms mycket ... jag rymmer mångfalden»).(**) Detta inträffar aldrig i de Beauvoir-forskningen. När klichén »författarens projektion av sig själv» dyker upp är det alltid för att visa hennes bedrövliga *begränsningar*. Den används framför allt för att »bevisa» att de Beauvoir som person och författare är narcissistisk, egocentrisk och arrogant; hon bryr sig bara om sig själv. Dessa fantastiska påståenden utgår för det första från att de Beauvoir alltid skriver om sig själv, för det andra från att hon alltså anser att alla hennes personer på ett perfekt sätt förkroppsligar hennes egna goda sidor (det är knappast nödvändigt att säga att båda antagandena bevisligen är falska) och för det tredje – utan tvekan den viktigaste punkten – från att det är syndigt av en kvinna att visa minsta tecken på att vara nöjd med sig själv.

Ofta möter läsaren också två andra stereotyper som används i misskrediterande syfte. För det första har vi häxan eller ragan – *mégère* – som har omhuldats av kvinnohatare sedan antiken. Men vi har också karlarnas andra eviga favorit: *klichén* om den irrationella, emotionella kvinnan, ett offer för sina egna övermäktiga känslor: kort sagt *hysterikan*. Vi vet ju alla att kvinnor inte tänker, utan bara handlar av svårutgrundliga känslomässiga skäl. I de Beauvoirs fall har denna kliché ytterligare en fördel, nämligen att få henne att framstå som en hycklare varje gång hon – en skolad filosof – prisar dygderna klarhet, förnuft

och insikt. Kort sagt ställs hon jämt inför den klassiska patriarkala dubbelbindningen, som Mary Ellman har beskrivit så väl i *Thinking about women*:

En andra genomgående egenskap hos stereotyperna om kvinnor är att de oupphörligt försöker leda kvinnor i två riktningar, bort från ett antaget, odefinierat mänskligt centrum. (...) Idealen förefaller bara formuleras för att kunna beklagas eller ogillas, eftersom en kvinnlig dygd förutsätter en kvinnlig last (kyskhets och frigiditet, intuition och irrationalitet, moderskap och dominans) (s 65-66).

Med andra ord: de Beauvoir kan inte vinna. Om hon skriver om politik får hon höra att hon är kylig, okänslig och okvinnlig eller att hennes politiska åsikter bara är resultat av undertryckta kvinnliga känslor; men om hon då i stället skriver om sina känslor anklagas hon omedelbart för att vara egocentrisk. Liksom Virginia Woolf får de Beauvoir betala ett högt pris för synden att inte försöka förkroppsliga den ursprungliga, icke-skrivande kvinnan, Hemmets ängel.

Ideologierna och Simone de Beauvoir

Högerorienterade liksom liberala litteraturvetare använder ständigt klichén »insikt och blindhet». Mot de Beauvoirs brist på klarsyn ställer de sin egen överlägsna insikt i sakernas *sanna* natur. Det är självklart att där de Beauvoir bär ideologiska skygg-lappar är hennes liberala och konservativa kritiker opartiska och objektiva – och de har *rätt*. På så sätt är de trogna mot den vardagliga definitionen av ideologi i Terry Eagletons sammanfattning:

Att anklaga någon för att tala ideologiskt betyder på vanligt enkelt språk att man anklagar henne för att bedöma en företeelse eller situation utifrån en färdig uppsättning förutfattade meningar som förvränger förståelsen. Jag ser saker som de verkligen är; du plirar mot dem med synfältet begränsat av en massa ovidkommande dogmer. Det finns vanligen en antydning här om att denna typ av seende ger en alltför förenklad syn på omvärlden – att bedöma något »ideologiskt» eller att tala »ideologiskt» betyder att göra det schematiskt, stereotypt och

kanske med en liten gnutta fanatisk extremism. Motsatsen till »ideologisk» skulle här alltså inte vara »absolut sann» utan snarare »pragmatisk» eller »empirisk».²

Men när det gäller den här åsikten kan de »anti-ideologiska litteraturvetarna» jag tänker på här³ inte hävda att de sitter inne med sanningen, medan de Beauvoir bara har sin ideologi. Med all tillbörlig aktning för empirismen, det finns inte något sådant som förutsättningslöst tänkande, och det enda ärliga sättet att delta i den intellektuella och politiska debatten är att klart deklarerat sin ståndpunkt. Det chockerande med vissa konservativas utfall mot de Beauvoir är inte så mycket det tunt beslöjade försvaret för imperialism, kapitalism och glupsk individualism (vilket ju bara är vad man skulle kunna vänta sig) utan att de ständigt försöker få sina egna politiska fördomar att gälla som eviga sanningar, eller mer försåtligt som *sunt förnuft*.

Det utmärkande för liberal litteraturvetenskap är att den aldrig uttryckligen framställer sig som politisk. Eftersom liberaler har en benägenhet att vara empiriker eller upphöjda idealister eller båda delarna, är ideologi också för dem något som andra lider av, aldrig något som inskränker deras eget resonemang. De flesta engelskspråkiga de Beauvoir-forskare är nog liberaler, speciellt om man tar med de liberala feministerna. I stort sett har liberala litteraturvetare en för stark tro på det de anser vara sin egen objektiva forskning och goda uppfostran för att öppet börja uttala sig nedsättande om sitt eget ämne eller attackera det. Deras hovsammare manér för emellertid inte alltid med sig någon nämnvärt mer välvilligt inställd kritik än de konservativas fientlighet. Den signalerar snarare ett viktigt byte av slagfält: liberalerna vill inte prata politik; de vill begrunda fundamentala mänskliga problem som liv och död, kärlek och hat och så vidare. Och framför allt vill de tala om Konsten och Mänskligheten i ren och skär form. Man inser lätt att de Beauvoirs uttryckligen politiska syn på världen med dess konflikter upplevs som rena utmaningen mot sådana varmt omhuldade liberala värderingar.

Simone de Beauvoir. Foto: Pressens Bild AB.

Ett intressant exempel på en sådan värdekonflikt visas i Elaine Marks seriösa och välgrundade bok *Simone de Beauvoir: Encounters with Death*, utgiven 1973, före den nya vågen av feministisk de Beauvoir-forskning. I sin diskussion av döden i de Beauvoirs arbete beklagar Marks djupt de Beauvoirs ständiga tendens att överallt förkasta det rent estetiska betraktandet av döden och den metafysiska absurditeten, till förmån för ett engagemang på det politiska och historiska området. För Marks, liksom för de flesta liberala litteraturvetare, går en äkta estetisk förfining inte att förena med politiskt engagemang (s 4). Konsten får inte ha något med historien att göra: »ideologi», i motsats till ett direkt betraktande av »sakerna som de är» (s 3-4), ger ofrånkomligen upphov till dålig litteratur. Med denna utgångspunkt kan Marks slutsatser förutses: eftersom de Beauvoir envisas med att ställa existentiell ångest och socialt och politiskt handlande bredvid varandra offerar hon »förargligt» och »pinamt» nog den eviga sanningen på historiens altare.

Konflikten mellan Marks allomfattande esteticism och de Beauvoirs politiska engagemang blir mycket tydlig i Marks beskrivning av de Beauvoirs åsikter om reningsprocessen (*épuration*) efter ockupationen. Enligt Marks mening spelar det ingen roll *vem* som dör; bara den abstrakta och allmängiltiga döden har betydelse. Marks anser att de Beauvoirs brist på vanlig medmänsklighet ingenstans framgår klarare än i hennes osmakliga fördömande av fascister och samarbetsmän. Det är visserligen sant att de Beauvoir var för dödsstraff och att hon i en i hög grad komplicerad essä (*Oeil pour oeil*, »Öga för öga», publicerad för första gången 1946) hävdar att Robert Brasillach, den antisemitiske redaktören för den fascistiska tidskriften *Je suis partout*, borde avrättas. Under ockupationen brukade Brasillach publicera namn och adress på judar som gömde sig undan polisen. I *Oeil pour oeil* väger de Beauvoir skälen för och emot dödsstraff för samarbetsmän. Ett problem är att dessa ställs inför rätta i en politisk situation som skiljer sig radikalt

från den då brotten begicks, säger hon. Det är därför svårt att se dem som de hata-de maktmänniskor de var. I stället har de en tendens att framstå som ensamma offer för en ny ordning: »Vi önskade att redaktören för *Je suis partout* skulle dö», skriver hon, »inte denne man som är så angelägen om att dö på ett snyggt sätt» (*Oeil*, s 149). Marks kommentar för den liberala tron på en enda enad mänsklighet till nya höjder:

Men chefredaktören för *Je suis partout* var och kunde bara vara en människa, liksom Mussolini, Darnard, Hitler, Baluc och Charkovs mördare var människor. Känslan av en enda mänsklighet berör bara sällan Simone de Beauvoir; när den gör det vrider hon sig i plågor. Hennes oförmåga att relatera till människor som inte är hennes vänner hindrar henne från att hysa känslor för dem. De ord hon tidigare valt för att beskriva verkligheten hindrar henne från att konfronteras med den (s 69).

Om Marks bara ville argumentera mot dödsstraff skulle jag gärna ge henne mitt stöd. Men det skulle vara en alltför konkret och politisk angelägenhet: vad hon menar är att vi borde *känna för* Hitlers och Mussolinis död och att de Beauvoir avslöjar sin brist på medmänsklighet (klichéerna om »kyligt och okänsligt beteende» igen) genom att inte göra detta under efterspelet till andra världskriget.

*Den självbelåtna skolflickan:
fientlighetens retorik*

Som vi har sett utnyttjar de Beauvoirs politiska motståndare ett batteri av sexistiska stereotyper. Orsaken till att jag har lämnat en till sist är att den är den viktigaste klichén som används för att förklara de Beauvoir, en frispråkig kvinna och mycket meriterad lärare i filosofi. Det är klichén »den självbelåtna skolflickan eller förstockade skolmamsellen». Fastän den helt klart är en variation på temat blåstrumpa är det, särskilt vad gäller franska förhållanden, viktigt att förstå de exakta implikationerna av den vanligen helt öppna syftningarna på *skolsituationen*. Det här är inte bara ett rent allmänt avfärdande av kvinnors rörande försök att verka lika lärda som

män. Vad som verkligen irriterar de Beauvoir-forskarna, och särskilt de franska, är att hon är en intellektuell kvinna vars formella utbildning och meriter ofta överglänser deras egna. I en recension av *De bästa åren* från 1961 använder René Girard i stor stil skolflicksgestalten:

Tidigt i livet var fröken de Beauvoir ett av de här kvinnliga underbarnen som vinner alla pris i skolan och också får hedersomnämningen (mentions très bien) och därigenom förgiftar livet för sina mer avspända bröder och kusiner. De kvinnliga underbarnen utgör verkligen en av Frankrikes nationella institutioner. Skolan, där barnens framgång avgörs, är ett veritabelt slagfält för medelklassfamiljerna. Flickorna ligger oftast före pojkarna, eftersom de är mer angelägna att behaga sina pappor. Omedelbart efter studentexamen (baccalauréat) förväntas de emellertid överge alla intellektuella sysselsättningar för att bli hustrur och mödrar. De börjar plötsligt tävla inom andra områden i stället. Små genier med huvudet fullt av trigonometri och Kants filosofi ses aldrig mer öppna en bok i hela sitt liv.

Eftersom hon var en särskilt lysande elev kunde fröken de Beauvoir inte stå ut med tanken på att avstå från hedersomnämningarna, och hon vägrade helt enkelt att låta sig omvändas till ett liv i hemmet och visade på så sätt den upprorsanda som gjort henne berömd och som hon fortfarande äger. Hur mycket vi än beundrar denna hjältebragd, får vi inte överdriva dess revolutionära betydelse. (...) Fröken de Beauvoir är ett språkrör för alla andra kvinnliga förstaprisvinnare (s 85).

Girard uttrycker klichéns innebörd på ett briljant sätt: skolpojkar är avspända och sorglösa; skolflickor är plugghästar och glädjedödare. De gör också sina bröder till rena medelmåttor, inte för att de själva är intelligentare utan för att de, för att glädja sina fäder, arbetar alldeles för hårt. Dessutom är skolflickor aldrig äkta intellektuella: så snart de vunnit första pris i den allomfattande kvinnliga tävlingen om det enda riktigt viktiga förstapriset här i livet – en man – är de helt nöjda med att aldrig mer behöva öppna en bok.

I Frankrike är journalister och recensenter i populärtidskrifter och tidningar särskilt förtjusta i den här gestalten. Den kan

omfatta allt, från enkla spydigheter (»Simone de Beauvoir ou le corps enseignant» – »Simone de Beauvoir eller »le corps enseignant» = lärarkåren, corps = kropp eller kår, enseignant = undervisande) till elaka nekrologer (»Une épouvantable donneuse de leçons» – »en fruktansvärd lärarinna») ⁴ och tas fram då hennes böcker behöver avspisas. »Hennes memoarer är mycket förståndigt (*très sagement*) strukturerade kring vissa teman», skriver Mathieu Galey i recensionen av *Tout compte fait*, »framställningen är väl strukturerad». Ibland dyker klichén upp i omvänd form: så förvånande det är att de Beauvoir *inte* är en ursinnig blåstrumpa! Då Geneviève Gennari 1958, med de allra bästa avsikter, recenserar *En glädjeflickas memoarer* utbrister hon: »Och det är inte ett *monstre sacré*, en Minerva framsprungen i full rustning ur huvudet på filosofins gud, eller kanske skapad genom självalstring, vi möter!»

Skolflickor och skolfröknar är avsexualiserade (den förtorkade ungmön och gamla nuckan är inte långt borta), rigida, förutsägbara och *fångna* i sina kunskaper; äkta intellektuella är virila, rörliga, mångsidiga och uppfinningsrika. Skolan passar kvinnor eftersom man där ägnar sig åt att allvarligt och disciplinerat underordna sig den rena läran – *doxa*. Äkta intellektuellt skapande är emellertid lekfullt, oförutsägbart och gränsöverskridande och som sådant med nödvändighet manligt. Då de Beauvoir snabbt fick rykte om sig att syssla med »modiga försök, häpnadsväckande forskning och klart tänkande» (Ellman, *The Dutiful*, s 94) är det inte lika smickrande som det kanske låter.

Det saken gäller och vilket visar sig i den bittra fientlighet som många de Beauvoir-forskare uttrycker är inte så mycket de Beauvoirs förtjänster och brister som att hennes arbete hotar deras egen ställning. Retoriskt sett signalerar all denna grova ironi framför allt ett starkt behov av *avstånd*. För sin verkan vilar klassisk ironi på antagandet om en klar och entydig motsättning mellan sken och sanning. I verkligheten fungerar den emellertid genom att vädja till en uppsättning värden som

antas delas av ironikern och hennes publik. Om ironikern säger en sak men menar en annan, kan läsaren bara veta vad som står på om också hon spontant tycker att det faktiskt sagda är absurd.⁵ Misslyckas detta försvinner ironin.

I politiska sammanhang speglar den här speciella användningen av ironi motsättningen mellan ideologi och sanning, som diskuterats ovan. Genom att förlita sig på det underförstådda antagandet om gemensamma normer undertrycker ironin också behovet av en öppen konfrontation mellan motstridiga världsuppfattningar. Klassisk ironi är ändå i grunden aggressiv genom att återskapa den triangulära strukturen i diskriminering, som Freud anser vara i funktion i skämt och vitsar (*Der Witz und seine Beziehung zum Unbewussten*, kap 5). För att ironi ska fungera måste både ironikern och lyssnaren vara delaktiga och båda måste ta sin överlägsenhet över offret för självklar. Eftersom ett av syftena med ironin är att skapa största möjliga avstånd mellan ironikerns värden och insikter och offrets, har ironins offer en tendens att framstå som förkroppsligandet av det som antas vara den direkta motsatsen till ironikerns egna värden.

Motsatsen till ironi är naivitet: vad skulle kunna ligga längre från ironins retoriska elegans än den konstlösa och barnsliga bristen på urskillning hos den naiva? Stilfiguren ironi är alltså djupt epistemologisk: det som skall skiljas åt är kunskap och okunskap, insikt och blindhet. Jag tror att det är detta som svarar för förekomsten av och mängden ironi i de Beauvoir-forskningen. Ingenting kan vara mer *ironiskt* än att angripa en intellektuell, lärare i filosofi, filosofisk och politisk essäskribent för hennes *okunnighet*.⁶ Genom att utnyttja naivitetssklichen till bristningsgränsen vill hennes kritiker förmedla bilden av en barnlig gestalt, omedveten om följderna av sin egen skriftställning. Denna gestalt återförklarar sig med och förstärker bilden av skolflickan: båda bidrar till att skapa bilden av en *oäkta intellektuell*. Att det är en kvinna som på detta sätt stämplas som en epistemologisk bedragare är ju meningen med

det hela: kvinnors rätt till intellektuell verksamhet – och särskilt filosofi – har alltid kraftigt motarbetats av den patriarkala ideologin. Litteraturvetarnas sätt att behandla Simone de Beauvoir visar att kampen inte på något sätt är över i dag.

Översättning: Margit Bönnemark-Myrman

NOTER

- 1 När en hänvisning under »Citerade arbeten» går till en fransk text är översättningen min, som t ex i detta fall. de Beauvoirs egna texter behandlas annorlunda. Om jag ger två sidhänvisningar är den första till en publicerad engelsk översättning och den andra till det franska originalet, och båda anges under »Citerade arbeten». Om jag bara ger en sidhänvisning är det till det franska originalet och översättningen är min. Detta innebär inte nödvändigtvis att det inte finns någon översättning till engelskan, bara att jag inte har haft möjlighet att konsultera den.
- 2 Citat från kapitel 1, som föreligger i manuskriptform.
- 3 En mer detaljerad diskussion av dessa forskare kommer att ges i min kommande bok om Simone de Beauvoir. Här kan jag bara sammanfatta en del av mina slutsatser.
- 4 Det första citatet »Simone de Beauvoir ou le corps enseignant» tillskrivs Francois Nourrisier i en anonym notis utan titel i *Carrefour* den 24 april 1957. Den andra är skriven av Jacques Henric.
- 5 Jag står i tacksamhetsskuld till Culler för hans diskussion av ironi i *Flaubert* (s 185-207).
- 6 Jag försöker naturligtvis inte att vända mig *mot* denna speciella form av ironi. Det är just för att den så effektivt sticker hål på uppblåsta intellektuella anspråk som jag inte har tvekat att använda den själv i denna artikel. Men jag tror också att jag använder den i en vidare och klarare diskussion av politiska och intellektuella värden än den diskussion som förs av de Beauvoirs kritiker.

Översättarens noter

* I de svenska översättningarna av *Drömydning* finns detta kapitel över huvud taget inte med. Motiveringen var 1927: »I denna översättning har den inledande historiken i Freuds Traumdeutung över tidigare arbeten om drömmen utelämnats, då det icke tjänar något ändamål

för svensk publik att upptaga tid med inhämtande av uppgifter om denna väsentligen döda litteratur; Freuds egen följande framställning visar, i vad mån föregångarna ha samband med hans verk.» (s LIV). I översättningen 1958 var motiveringen: Första kapitlet har inte översatts eftersom det »torde ha ett enbart lärdomshistoriskt och för lekmannen ytterst begränsat intresse».

** Uttrycket »our myriad-minded Shakespeare» präglades 1817 av S Coleridge.

»Säger jag emot mig själv?

Än sen... jag säger emot mig själv; I mig rymms mycket... jag rymmer mångfalden.» (s 70).

Ur Walt Whitmans *Sången om Mig Själ* i tolkning och med efterord av Rolf Aggestam, FIB:s Lyrikklubb, Stockholm 1983.

LITTERATUR

Audet, Jean-Raymond, *Simone de Beauvoir face à la mort*, Lausanne, L'Age d'homme, 1979.

Beauvoir, Simone de, *L'Invitée*, Paris, Gallimard 1943. Översättning Yvonne Moyse och Roger Senhouse, *She came to stay*, 1949, London, Fontana, 1984.

Tout les hommes sont mortels, Coll Folio, Paris, Gallimard, 1946. Översättning Leonard M Friedman, *All Men are Mortal*, Cleveland, World, 1955.

»Oeil pour oeil», *L'Existentialisme et la sagesse des nations*, Paris, Nagel, 1948, 125-64.

La force de l'âge, Coll Folio, 2 vols, Paris, Gallimard, 1960. Översättning Peter Green, *The Prime of Life*, 1962, Harmondsworth, Penguin, 1988.

Les belles images, Coll Folio, Paris, Gallimard, 1966. Översättning Patrick O'Brien, *Les belles images*, 1968, London, Fontana, 1987.

La femme rompue, Coll Folio, Paris, Gallimard, 1968. Översättning Patrick O'Brien, *The Woman Destroyed*, 1969, London, Fontana, 1987.

Tout compte fait, Coll Folio, Paris, Gallimard, 1972. Översättning Patrick O'Brien, *All Said and Done*, 1974, Harmondsworth, Penguin, 1987.

Bourdoiseau, Yannick, »Sous les couvertures», *Minute* 25 April, 1986.

Carrefour 24 Oct, 1957.

Chaigne, Louis, »Simone de Beauvoir: Prix Goncourt», *Le Courrier Français* 11 Nov, 1954.

Chrestien, Michel, rec av *La force des choses*, *La Nation française* 13 Nov, 1963, Julienne-Caffié 229-30.

Culler, Jonathan, *Flaubert: The Uses of Uncertainty*, London, Elek, 1974.

Domaize, Pierre, rec av *La force des choses*, *La Nation* 30 Jan, 1964, Julienne-Caffié 233.

Eagleton, Terry, *Ideology*, London, Verso, under publicering.

Ellman, Mary, »The Dutiful Simone de Beauvoir», Marks, *Critical Essays* 94-101.

Thinking About Women, New York, Harcourt, 1968.

Evans, Mary, *Simone de Beauvoir: A Feminist Mandarin*, London, Tavistock, 1985.

Freud, Sigmund, *The Interpretation of Dreams*, 1900, Pelican Freud Library 4, Harmondsworth, Penguin, 1976.

Jokes and Their Relations to the Unconscious, 1905, Pelican Freud Library 6, Harmondsworth, Penguin, 1983.

Galey, Mathieu, »Simone de Beauvoir: le temps vaincu», *L'Express* 4 sept 1972, 87-8.

Gennari, Geneviève, rec av *Mémoires d'une jeune fille rangée*, *Arts* 8 Oct, 1958.

Girard, René, »Memoirs of a Dutiful Existentialist», Marks, *Critical essays* 84-88.

Henric, Jacques, »Pourquoi ces biographies aseptisées?», *Art Press* 104 (June 1986:3).

Jeanson, Francis, *Simone de Beauvoir ou l'entreprise de vivre*, Paris, Seuil, 1966.

Julienne-Caffié, Serge, *Simone de Beauvoir*, Paris, Gallimard, 1966.

Marks, Elaine, *Simone de Beauvoir: Encounters with Death*, New Brunswick, NJ, Rutgers, 1973.

ed Critical Essays on Simone de Beauvoir, Boston, Hall, 1987.

Senart, Philippe, rec av *La force des choses*, *La table ronde* Dec 1963, Julienne-Caffié 231-2.

Whitmarsh, Anne, *Simone de Beauvoir and the Limits of Commitment*, Cambridge, CUP, 1981.

Winegarten, Renée, *Simone de Beauvoir: A Critical View*, Oxford, Berg, 1988.

SUMMARY

Politics and the Intellectual Woman: The Reception of Simone de Beauvoir's work discusses the reception of Simone de Beauvoir's writing from a political angle. Drawing attention to the unusual amount of hostile criticism of de Beauvoir, the paper examines one of the favourite rhetorical moves of such critics, the use of *irony*. The effects

of irony are discussed in some detail in the last part of the paper, where it is linked to the *topos* of the schoolgirl. Here it is shown how the critic's irony is contrasted with de Beauvoir's alleged naivety, in an effort to devalue her intellect and dismiss her claims to speak from a position of knowledge. The paper also shows how, in de Beauvoir's case, the personal is used to undermine the political. With disconcerting regularity, her political views are read as simple displacement of her personal deficiencies. Thus the *topoi* of the cold, unfeeling woman, that of the *mégère* (the harridan) and that of the hysteric are all mobilized in an attempt to reduce de Beauvoir's political positions to a mere effect of personal and psychological factors. Again the effect is to discredit her as a rational agent. It is

also implied that such rhetorical strategies are mobilized as a defence against the new generation of intellectual women incarnated by de Beauvoir (as opposed to a George Eliot or a Virginia Woolf): the fully trained professional philosopher possessing the highest qualifications awarded by the traditionally male-dominated institutions of learning. The paper is part of a more detailed chapter on the reception of de Beauvoir's work, to appear in the author's forthcoming book on Simone de Beauvoir.

Toril Moi
Senter for hum. kvinneforskning
Herman Foss' gate 12
N-5000 Bergen
Norway